

Bronisław Sitek

"Diritto commerciale romano :
profilo storico", Pietro Cerami,
Andrea Di Porto, Aldo Petrucci,
Torino 2004 : [recenzja]

Studia Prawnoustrojowe nr 3, 233-235

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

IV. Recenzje i sprawozdania

Pietro Cerami, Andrea Di Porto, Aldo Petrucci, *Diritto commerciale romano. Profilo storico*. Seconda edizione, Torino 2004, ss. 357.

Współczesne badania nad prawem rzymskim przechodzą przez trudny okres szukania nowej tożsamości badawczej, bez której trudno będzie obronić w przyszłości aktualną pozycję nauki i nauczania prawa rzymskiego na wydziałach prawa w europejskich uniwersytetach. Jednym z możliwych rozwiązań jest wyjście z badaniami poza obszar tradycyjnego podziału prawa rzymskiego na prawo rzymskie prywatne i prawo rzymskie publiczne. Konieczne wydaje się prowadzenie badań interdyscyplinarnych, obejmujących całe prawo rzymskie w powiązaniu z prawem współczesnym. W tej właśnie optyce należy widzieć podręcznik napisany przez trzech znanych romanistów włoskich, pochodzących z trzech jakże różnych ośrodków akademickich: Palermo (Sycylia), Rzymu, Pizy.

Podręcznik *Diritto commerciale romano. Profilo storico – Rzymskie prawo handlowe. Rys historyczny* został wydany po raz drugi w 2004 r. Pierwsze wydanie miało miejsce w 2001 r. W drugim zostały wprowadzone pewne zmiany, o czym wspominają sami autorzy we wstępie. Najważniejsza zmiana to rozszerzenie trzech pierwszych rozdziałów w pierwszej części, zaś druga część została całkowicie przetworzona.

Książka składa się z czterech części podzielonych na rozdziały. Ponadto w pracy znajduje się wykaz skrótów, wstęp do pierwszej edycji, wstęp do drugiej edycji oraz skorowidz rzeczowy.

Pierwsza część (s. 1–96), zatytułowana *Introduzione allo studio del diritto commerciale romano – Wstęp do studiów nad rzymskim prawem handlowym*, składa się z trzech rozdziałów. Autorem pierwszych dwóch jest Pietro Cerami, zaś autorem ostatniego Andrea Di Porto. W pierwszym rozdziale (s. 3–33) przedstawiono typologię prawnohistoryczną dziedziny naukowej, jaką jest rzymskie prawo handlowe w świetle doktryny romanistycznej i prawnogospodarczej. Autor zastanawia się również nad sensem i funkcją odrębnych badań obejmujących działalność handlową w starożytnym Rzymie. W końcu omawia terminologię i dokonuje periodyzacji rzymskiego prawa handlowego. W rozdziale drugim (s. 34–63) przedstawiono typy czynności prawnych charakterystyczne dla działalności handlowej w starożytnym Rzymie oraz strony w nich uczestniczą-

ce. Szczególną rolę w regulacji czynności prawnych, charakterystycznych dla działalności handlowej, odgrywały edykty pretorskie, zawarte w nich klauzule oraz *actiones adiecticiae qualitatis*, a więc grupa skarg służąca do dochodzenia roszczeń wynikających z działalności gospodarczej. W dalszej części wyjaśnione zostały takie pojęcia jak: *taberna instructa*, *negotiatio*, *insistor*, *exercitor*, *magister*, *praepositio*, *peculium*, *merex peculiaris*, *vocatio in tributum*, *negotatio unius*, *negotatio plurium*. W trzecim rozdziale (s. 64–96) A. Di Porta przedstawił dychotomię *servus-libertus* w sferze działalności gospodarczej.

Autorem części drugiej (s. 99–228) i trzeciej (s. 229–300) jest Aldo Petrucci. Część druga, zatytułowana *L'impresa bancaria: attivita', modelli organizzativi, funzionamento e cessazione – Przedsiębiorstwo bankowe: typy aktywności, modele organizacyjne, działalność i system kontroli nad bankami*, składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym (s. 99–148) autor przedstawia rzymski system bankowy między III w. przed Chr. a III w. po Chr. Następnie stawia on dość odważną tezę o istnieniu prawa bankowego w starożytnym Rzymie, omawia koncepcję konta bankowego i depozytów bankowych, spekulacje finansowe, *auctiones*, koncepcję *receptum argentarii* i rodzaje interesów związanych z działalnością banków. W rozdziale drugim (s. 149–174) omówione zostały modele organizacyjne banków, począwszy od banków prowadzonych przez osoby fizyczne wolne i niewolników aż po działalność bankową zorganizowaną. Rozdział trzeci (s. 175–200) traktuje o znaczeniu edyktu pretorskiego w postępowaniu o ujawnienie konta bankowego (*edictum de rationibus argentariis edendis*), w dokonaniu kompensacji (*agere cum compensatione*), w publikowaniu warunków umów i innych informacji użytecznych dla potencjalnych klientów banków, o skutkach niewypłacalności banku wobec depozytariuszy i inwestorów. W czwartym rozdziale (s. 201–228) autor rozpatruje kwestię konieczności przeprowadzenia nowej refleksji nad działalnością banków w późnym antyku. W szczególności analizuje fragmenty Hrmog., 2 *iuris epit.* D. 26,7,50, *Pauli Sententiae* 2,15,5a; 2,12,9 i 2,5,3. Następnie dokonuje analizy konstytucji cesarskich i innych źródeł prawniczych.

Trzecia część (s. 231–300), zatytułowana *Particolari aspetti giuridici dell'organizzazione e delle attivita' delle imprese di navigazione nel periodo imprenditoriale (242 A.C. – 235 D.C.) – Niektóre spostrzeżenia prawne co do organizacji i działań podejmowanych przez przedsiębiorstwa morskie w okresie rozwoju przedsiębiorczości (242 przed Chr. – 235 po Chr.)*, składa się z dwóch rozdziałów. Pierwszy z nich (s. 231–254) ukazuje specyfikę unormowań prawnych odnoszących się do różnych modeli organizacyjnych występujących w działalności gospodarczej powiązanej z przedsiębiorstwami morskimi. W szczególności przedstawiona została typowa terminologia prawnicza z tego obszaru oraz uregulowania doty-

czące przedsiębiorstw prowadzonych przez osoby fizyczne i osoby zbiorowe. W drugiej części (s. 255–300) omówione zostały różne typy umów stosowanych w działalności przedsiębiorstw morskich, wśród których są *locatio conductio*, *receptum nautarum*, *mutuum ad reficiendam navem* i *foenus nauticum*. W końcowej części tego rozdziału znajduje się omówienie zasad odpowiedzialności z tytułu prowadzenia przedsiębiorstwa morskiego, w tym *actio furtum* i naprawa wyrządzonej szkody *in factum adversus nautas*.

W czwartej części (s. 301–344), autorstwa A. Di Porto, przedstawiono działalność przedsiębiorstwa rolniczego: produkcję rolniczą, zasady sprzedaży płodów ziemi, organizację przedsiębiorstw rolniczych, transport artykułów związanych z produkcją rolniczą.

Podręcznik dotyczący rzymskiego prawa handlowego jest napisany językiem przystępnym dla osoby posługującej się językiem włoskim. Jest on zaopatrzonej w literaturę tak starszą, jak i najnowszą, co powoduje, że może być wykorzystywany w pisaniu prac magisterskich. Wątpliwości może rodzić zbyt skrótowe przedstawienie działalności przedsiębiorstw rolniczych, które odgrywały znaczącą rolę w systemie gospodarczym ówczesnego świata. To właśnie produkcja rolna była motorem napędowym dla innych typów działalności gospodarczej w starożytnym Rzymie, a w szczególności dla przedsiębiorstw morskich trudniących się w dużej mierze przewozem żywności. Mimo tej uwagi publikacja ta zasługuje na duże uznanie i polecenie jej jako lektury pomocniczej do przedmiotu prawo rzymskie.

Bronisław Sitek